

ное здоров'я жінки // *Качество жизни. Медицина.* – 2004. – №3 (6). – С.39-43. 44. *Масюкова С.А., Шегай М.М., Гладько В.В.* Некоторые вопросы лечения и профилактики инфекций, передающихся половым путем, в современных условиях // *Качество жизни. Медицина.* – 2004. – №3 (6). – С.35-38. 45. *Серебренникова К.Г.* Современные возможности диагностики и лечения женского бесплодия // *Качество жизни. Медицина.* – 2004. – №3 (6). – С.55-59. 46. *Фролова О.Г.* Репродуктивное здоров'я жінки // *Качество жизни. Медицина.* – 2004. – №3 (6). – С.9-12.

REPRODUCTIVE MEDICINE: STAGES OF FORMATION

O.M. Yuz'ko, S.P. Poliova, T.A. Yuz'ko

Abstract. The paper deals with the basic stages of the formation of new reproductive technologies in Bucovina in recent years.

Key words: human reproduction, new reproductive technologies.

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Buk. Med. Herald.-2004.-Vol.8. ювілейний випуск.-Р.46-52.

Надійшла до редакції 11.10.2004 року

УДК 611.08 (477.85)

Ю.Т.Ахтемійчук, Б.Г.Макар

ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АНАТОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БУКОВИНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Кафедра топографічної анатомії та оперативної хірургії (зав. – проф. Ю.Т.Ахтемійчук),
кафедра анатомії людини (зав. – д.мед.н. Б.Г.Макар)
Буковинської державної медичної академії

Резюме. У статті висвітлені основні напрямки наукових досліджень викладачів кафедр анатомії людини, топографічної анатомії та оперативної хірургії за період 60-річної історії Буковинської державної медичної академії, внесок провідних учених в анатомічну науку.

Ключові слова: анатомічні дослідження, провідні вчені-анатоми, Буковинська медакадемія.

У жовтні 2004 року виповнюється 110 років з дня народження видатного анатома-ембріолога і педагога Туркевича Миколи Гервасійовича. З його іменем пов'язано становлення сучасного напрямку наукових досліджень в анатомічній галузі науковців Буковинської державної медичної академії. Наукові розробки професора М.Г.Туркевича вирізняються не тільки глибиною та оригінальністю думки, але й власноручно підготовленими ілюстраціями. Багато нового М.Г.Туркевич вніс у порівняльну анатомію. Його монографія “Реконструкция микроскопических объектов по гистологическим срезам”, в якій систематизовані всі методи реконструкції, стала настільною книгою науковців-морфологів. Вивчаючи судинні сплетення шлуночків головного мозку людини, вчений відкрив новий орган; досліджуючи іклову борозну у свині, сформулював феномен “ територіального компромісу”.

Своє захоплення вивченням пренатального періоду онтогенезу людини і ссавців Микола Гервасійович передав учням, заснував першу на Буковині школу анатомів-ембріологів. За час завідування кафедрою анатомії людини (1956-1970) під керівництвом професора М.Г.Туркевича захищено дві докторські та дев'ять кандидатських дисертацій. Опубліковано понад 100 наукових праць, присвячених дослідженню особливостей ранніх стадій онтогенезу людини і деяких тварин. Виявлені в процесі досліджень особливості та закономірності морфогенезу органів травної, дихальної, сечостатевої систем послугували засадами для вивчення на тваринах ембріотоксичного впливу різноманітних речовин (етоній, додезоній, інгаляційні анестетики).

Докторська дисертація В.А.Малішевської (1966) присвячена порівняльному морфогенезу легень людини і деяких ссавців. В.М.Круцяк у своїй докторській дисертації (1971) дослідив внутрішньоутробний розвиток позапечінкових жовчних шляхів. У кандидатських дисертаціях учнів професора М.Г.Туркевича вивчений пренатальний розвиток жовчного міхура (В.М.Круцяк, 1964), передміхурової залози і сім'яних міхурців (М.М.Козуб, 1964), щитоподібної залози (Т.В.Князева, 1962), кістково-мозкового каналу стегнової кістки (М.І.Шевчук, 1962), зв'язкового апарату матки (В.О.Власов, 1968), стравоходу (Ф.Д.Марчук, 1971), привушної залози (С.Н.Романюк, 1971).

Започаткований М.Г.Туркевичем напрямок продовжили розвивати послідовники наукової школи – професори В.А.Малішевська, В.М.Круцяк, В.І.Проняєв та автори цієї статті разом з численним колективом викладачів.

Під керівництвом професора В.А.Малішевської в період 1970-1986 рр. (завідувач кафедри анатомії людини) та 1997-2001 рр. (професор кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії; завідувач кафедри анатомії людини) здобувачами вивчені особливості пренатального розвитку приносних пазух (Б.Г.Макар, 1978), яєчка (О.І.Бриндак, 1979), придатків яєчка і сім'явиносної протоки (М.М.Кумка, 1982), вилокної залози (Л.О.Філіпова, 1982), компонентів воріт печінки (В.П.Унгурян, 1999), головних складових коренів легень (О.В.Цигикало, 1999), венозних структур печінки (О.М.Слободян, 2000), непарних вісцеральних гілок черевної частини аорти (І.Г.Бірюк, 2001).

Захищена докторська дисертація В.І.Проняєвим (1986) присвячена морфологічному становленню концентраційного апарату нирки в онтогенезі людини та хребетних тварин. Як науковець В.І.Проняєв застосував еволюційний підхід до вивчення структурної організації осморегулювального апарату нирки. Це дало змогу вперше з'ясувати процеси становлення протитечійної системи нирки з урахуванням морфогенезу її складових у порівняльно-анатомічному та порівняльно-ембріологічному аспектах. Автором розроблена і морфологічно обґрунтована схема будови структурно-функціональної одиниці осморегулювального апарату. Учений довів, що нефрони різноманітних популяцій поділяються на групи залежно від особливостей їх закладки і подальшого розвитку, обґрунтував закономірності просторового розміщення ниркових тілець у товщі ниркової паренхіми та взаємовідношень їх петель, що має важливе теоретично-прикладне значення.

У 1972 році молодого доктора наук В.М.Круцяка обирають завідувачем кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії. Висока наукова кваліфікація і досвід педагога-організатора дозволили йому успішно поєднувати навчальний процес та науково-дослідну роботу. Після виходу на пенсію професора В.А.Малішевської, з 1986 року Володимир Миколайович очолює кафедру анатомії людини, якою керував до 2000 року.

Розвиваючи традиції Буковинських морфологів і прийнявши естафету наукового пошуку, професор В.М.Круцяк продовжує дослідження ранніх етапів розвитку людини. Під його керівництвом виконано і захищено 27 кандидатських дисертацій і чотири докторські дисертації. Результати наукових досліджень В.М.Круцяка та його учнів вирізняються прикладним спрямуванням. Майже кожна наукова праця закінчується впровадженням у практику охорони здоров'я нових методів діагностики та хірургічного лікування. Очолований ним колектив науковців тісно співпрацював із клінічними кафедрами Буковинської медакадемії, а також із хірургічними кафедрами Національного медуніверситету ім. О.О.Богомольця, відділенням рентгенодіагностики захворювань органів черевної порожнини Київського науково-дослідного рентгено-радіологічного та онкологічного інституту, проктологічним центром МОЗ України.

У результаті наукових досліджень одержані нові дані щодо особливостей і закономірностей внутрішньоутробного розвитку і становлення топографії органів та структур травної (М.Д.Лютик, 1978; В.М.Ватаман, 1985; І.Ю.Олійник, 1993; В.П.Мусурівський, 1995), сечостатевої (Ю.Т.Ахтемійчук, 1988; І.Г.Проданчук, 1996; Д.Г.Манчуленко, 2001), нервової (І.П.Мельник, 1989; Г.М.Халатурник, 2000; Н.Б.Решетілова, 2001; І.І.Кривецька, 2001), ендокринної (Т.В.Хмара, 1999), судинної (М.П.Кавун, 1993), лімфатичної (І.Ю.Полянський, 1985; В.І.Зайцев, 1991; С.М.Лютик, 1998), м'язової (А.О.Лусте, 1992; Т.Б.Сикирицька, 2001) систем. Велике практичне значення мають дослідження серозних порожнин (Ю.Я.Войтів, 1985; В.В.Власов, 1990; В.М.Пашковський, 1991; Л.Г.Луканьов, 1996; М.І.Боднарук, 1996). Окремі дослідження присвячені морфогенезу суглобів (В.В.Кривецький, 1996; С.Ю.Кравчук, 1996; Б.Ю.Банул, 1997) та слізного апарату (Т.В.Смірнова, 1996). Результатом анатомічних досліджень цього періоду є понад 20 нових способів хірургічної корекції природженої та набутої патології, які широко впроваджені в практичну хірургію.

Новий ембріотопографічний напрямок в анатомічній галузі виріс в одну з провідних наукових шкіл України. За наукового консультування професора В.М.Круцяка виконали і захистили докторські дисертації: У.Ю.Яцожинська (1994) – “Морфологічні показники плаценти донозологічних змін в організмі в умовах променевого забруднення атмосферного повітря”; О.В.Кравченко (1995) – “Вагітність, пологи та функціональний стан системи мати-плацента-плід у жінок екологічно несприятливого Чернівецького регіону України”; Ю.Т.Ахтемійчук (2000) – “Розвиток і становлення топографії органів та структур заочередного простору в ранньому онтогенезі людини”; Б.Г.Макар (2004) – “Становлення і топографо-анатомічні взаємовідношення стінок носа із суміжними структурами в постнатальному онтогенезі людини”. Під керівництвом і консультуванням В.М.Круцяка була запланована і виконана анатомічна частина докторської дисертації В.В.Власова (2002) – “Етіологія, патогенез, профілактика та лікування післяопераційних вентральних гриж”.

За вагомий особистий внесок у розвиток анатомічної науки, високу фахову майстерність Президія Верховної Ради присвоює В.М.Круцяку почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України” (1989).

Окремого слова заслуговує напрямок наукових досліджень топографоанатомів у період 40-70-х років минулого століття. У 1946 році завідувачем кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії призначений доцент, старший науковий співробітник М.П.Новиков. Його науковий напрямок присвячений анатомічному обґрунтуванню шляхів поширення нагнійних процесів, що засвідчують наукові дослідження співробітників очолюваної ним кафедри. У кандидатській дисертації Р.І.Поляк (1950) вивчені шляхи поширення гнійно-запального процесу при вогнепальних пораненнях ліктьового суглоба, Н.Ф.Іванової (1954) – при травматичних пошкодженнях гомілково-стопного суглоба. Асистент З.К.Макеєва захистила кандидатську дисертацію, присвячену впливу сторонніх металічних тіл на стінку кровоносних судин (1956).

Значно активізувалася науково-дослідна робота топографоанатомів у період роботи завідувачем кафедри професора Є.П.Цвєтова (1960-1972), який 1962 року захистив докторську дисертацію “Пластика мочевого пузьря отрезком подвздошной кишки”. Кафедрою було створено гістологічну лабораторію, придбано низку вимірвальних приладів та апаратів. До наукової роботи прилучилося багато практичних лікарів та викладачів клінічних кафедр Чернівецького медінституту. Колектив кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії працював над анато-експериментальним обґрунтуванням оперативних прийомів у пластичній урології, пластичній та клінічній хірургії, вивчав топографо-анатомічні особливості судинно-нервових пучків тощо.

Під керівництвом професора Є.П.Цвєтова виконано і захищено 25 кандидатських та дві докторські дисертації, виконавці яких здебільшого були лікарями-практиками. Низка кандидатських дисертацій присвячена різноманітним аспектам пластики сечоводів та сечового міхура (Й.Ю.Савчук, 1963; Г.П.Шамрей, 1966; М.Л.Кернесюк, 1967; В.Л.Довгий, 1968; В.М.Кушнір, 1968; В.О.Федоренко, 1970; І.Р.Широков, 1972; І.Т.Пенішкевич, 1979), кісткових порожнин (В.І.Гвінджилія, 1966; О.І.Андрійчук, 1969). Велика частина досліджень присвячена анато-клінічним особливостям судинно-нервово-м'язових взаємовідношень (Р.Н.Алешенко, 1964; Є.В.Кирильчук, 1964; Л.С.Соловійова, 1964; В.В.Павлов, 1968; М.С.Ляшенко, 1973). Значна кількість науковців вивчала морфофункціональні зміни внутрішніх органів при різноманітній патології (ішемія кишечника, опіки, травми, хронічна ниркова недостатність, кишкові свищі, пневмоторакс, зоб, полікістоз нирок) з подальшим обґрунтуванням нових методів хірургічного лікування (Л.П.Кирильчук, 1963; Е.Н.Лернер, 1967; Й.М.Попко, 1968; В.С.Гуньков, 1969; В.К.Потоп, 1969; А.З.Пархомчук, 1969; Г.Д.Скринник, 1969; В.П.Капітан, 1969; Г.А.Стасюк, 1969; Д.М.Раца, 1973).

Докторські дисертації виконали асистент кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії Р.І.Поляк (1964) – “Функциональные и морфологические изменения в печени и почках после резекции поджелудочной железы” (наукові консультанти – академік АМН СРСР А.М.Бакулев і професор Є.П.Цвєтов) та асистент кафедри рентгенології та медичної радіології М.П.Ушков (1970) – “Рентгеноанатомия брюшной полости и ее органов” (наукові консультанти – член-кореспондент АМН СРСР Б.В.Огнев і професор Є.П.Цвєтов).

З 1972 року, після обрання В.М.Круцяка завідувачем кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії і донині науковці кафедри анатомії людини і топографоанатоми розробляють спільну наукову проблему – особливості розвитку і становлення топографії органів та систем у ранньому періоді онтогенезу людини. Про

вагомість наукових розробок з ембріотопографії засвідчують факти проведення низки наукових форумів саме на базі Буковинської медакадемії: III з'їзд анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів України (Чернівці, 1990); наукова конференція "Актуальні питання морфогенезу", присвячена 100-річчю з дня народження професора М.Г.Туркевича (Чернівці, 1994); наукова конференція "Актуальні питання морфогенезу" (Чернівці, 1996); Всеукраїнська наукова конференція "Актуальні питання морфогенезу", присвячена пам'яті та 60-річчю від дня народження професора В.І.Проняєва (Чернівці, 2001); Всеукраїнська наукова конференція "Актуальні питання клінічної анатомії та оперативної хірургії", присвячена 60-річчю Буковинської державної медичної академії та 110-річчю від дня народження професора М.Г.Туркевича (Чернівці, 2004). Про важливість та перспективність анатомічних досліджень буковинських морфологів зазначено в резолюції останнього наукового форуму.

У 2004 році завершується виконання п'ятирічної планової міжкафедральної науково-дослідної роботи "Розвиток і становлення топографії стінок тулуба в пренатальному періоді онтогенезу людини" (керівник НДР до 2000 року – професор В.М.Круцяк, з 2000 року – професор Ю.Т.Ахтемійчук). За період виконання планової роботи захищено дві докторські дисертації (Ю.Т.Ахтемійчук, 2000; Б.Г.Макар, 2004) та вісім кандидатських – під керівництвом професора В.М.Круцяка: Г.М.Халатурник (2000), Д.Г.Манчуленко (2001), Т.Б.Сикирицька (2001), Н.Б.Решетілова (2001) та І.І.Кривелька (2001); під керівництвом члена-кореспондента АПН України, професора В.П.Пішака: Б.І.Шумко (2002), О.В.Павлюк (2003); під керівництвом професора Ю.М.Вовка (Луганськ): О.П.Антонюк (2003); під керівництвом професора Ю.Т.Ахтемійчука: О.В.Михайловський (2003), В.Д.Сорохан (2003).

Важливою подією у творчому житті буковинських морфологів стало заснування медакадемією 2002 року науково-практичного журналу "Клінічна анатомія та оперативна хірургія", затвердженого ВАКом України фаховим науковим виданням. Часопис подібного спрямування єдиний на теренах країн СНД.

Нині виконується низка кандидатських дисертацій молодими викладачами та чотири докторських дисертації з нормальної анатомії: на кафедрі анатомії людини – доцентом В.В.Кривецьким (науковий консультант – член-кореспондент АПН України, професор І.І.Бобрик; Київ) і доцентом Т.В.Хмарою (науковий консультант – член-кореспондент АПН України, професор В.П.Пішак); на кафедрі топографічної анатомії та оперативної хірургії – доцентом О.М.Слоболянцем і доцентом кафедри патологічної анатомії та судової медицини І.Ю.Олійником (науковий консультант – професор Ю.Т.Ахтемійчук).

Творчий колектив буковинських анатомів і топографоанатомів проводить патентно-інформаційний пошук нової п'ятирічної науково-дослідної роботи з таких напрямків – визначення вікових і статевих топографо-анатомічних особливостей органів і тканин, вікової ембріотопографії внутрішніх органів та структур людини; будова органів та анатомічних структур у системі топографічних координат.

Водночас працюємо над шляхами підвищення наукового рівня анатомічних досліджень та впровадженням прижиттєвих методів дослідження, що диктується нинішніми тенденціями в медичній галузі в ім'я найціннішого блага на землі – здоров'я людини.

Література. 1. *Актуальні питання морфогенезу*: Матер. наук. конф. – Чернівці, 1996. – 401 с. 2. *Актуальні питання морфогенезу*: Матер. наук. конф., присвяченої 100-річчю з дня народження професора М.Г.Туркевича. – Чернівці, 1994. – 213 с. 3. *Актуальные вопросы морфологии*: Тез. докл. III съезда анатомов, гистологов, эмбриологов Украинской ССР (Черновцы, 19-21 сентября 1990г.). – Черновцы, 1990. – 384 с. 4. *Ахтемійчук Ю.Т., Пішак В.П., Свистонюк І.У.* Новиков Микола Павлович. – Чернівці: БДМА, 2004. – 62 с. 5. Буковинська державна медична академія. Сторінки історії. Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів (1944-1998) / За ред. В.П.Пішака. – Чернівці, 1999. – 225 с. 6. *Всеукраїнська наукова конференція "Актуальні питання клінічної анатомії та оперативної хірургії"*: Тези доповідей (м.Чернівці, 11-13 жовтня 2004 року) // Клін. анат. та операт. хірургія. – 2004. – Т. 3, № 3. – С. 36-106. 7. *Лютик М.Д., Пішак В.П.* Кафедра топографічної анатомії та оперативної хірургії Буковинської державної медичної академії: Історичний нарис. – Чернівці: БДМА, 2001. – 84 с. 8. *Макар Б.Г., Козуб М.М., Кривецький В.В. та ін.* Історія кафедри анатомії людини Буковинської державної медичної академії // Клін. анат. та операт. хірургія. – 2003. – Т. 2, № 4. – С. 72-75. 9. *Матер.* Всеукр. наук. конф. "Актуальні питання морфогенезу", присвяченої пам'яті та 60-річчю від дня народження заслуженого працівника народної освіти України, доктора медичних наук, професора В.І.Проняєва (м. Чернівці, 22-23 березня 2001 року) // Бук. мед. вісник. – 2001. – Т. 5, № 1-2. – С. 3-271. 10. *Пішак В.П., Ахтемійчук Ю.Т.* Круцяк Володимир Миколайович. – Чернівці: БДМА, 2001. – 142 с. 11. *Пішак В.П., Ахтемійчук Ю.Т.* Проняєв Володимир Іванович (посвята пам'яті та 60-річчю від дня народження). – Чернівці: БДМА, 2001. – 94 с. 12. *Тарасенко Л.В., Власова О.В., Скорейко П.М.* Історія кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії Буковинської державної медичної академії // Клін. анат. та операт. хірургія. – 2003. –

Т. 2, № 3. – С.69-75. 13. Туркевич Микола Гервасійович – видатний учений, педагог, гуманіст / Нішак В.П., Лютик М.Д., Макар Б.Г. та ін. – Чернівці: Медакадемія, 2004. –144 с.

ACHIEVEMENTS AND PERSPECTIVES OF ANATOMICAL INVESTIGATIONS OF BUKOVINIAN RESEARCHERS

Yu. T. Akhtemiichuk, B. H. Makar

Abstract. The paper ascertains the principal trends of scientific investigations of the faculty staff at the Departments of Human Anatomy, Topographic Anatomy and Operative Surgery over the period of the 60 year history of Bukovinian State Medical Academy, the contribution of the leading researchers in the anatomical science.

Key words: anatomical investigations, leading research anatomists, Bukovinian Medical Academy.

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Buk. Med. Herald.-2004.-Vol.8, ювілейний випуск.-P.52-56.

Надійшла до редакції 26.10.2004 року
